

Hogy pedig philosophiájának nyitját könnyebben megtalálhassuk s agyának sajátos mozgását annál jobban megleshessük, — célszerűnek tartjuk összehasonlítani rendszerét Fechner G. Th. sok irányban megegyezőb ölcseletével. E német philosophus bizonyos tekintetben Petőcz utódjának nevezhető, s sok vonás, mit Petőcz világosan ki nem fejezhetett az akkori tudományok fejletlensége miatt, azt Fechner a mai kor természettudományának vívmányai mellett sokkal érthetőbben kitüntethetett. A hozzánk időben nem távol eső s korunk szelleme által áthatott Fechner philosophiája fényt derít Petőcz rendszerére is, mely ahhoz oly viszonyban van, mint a csira a kifejlődött, lombozatos fához.

Budapest.

Dr. Buday József.

É R T E S I T Ő.

Thót Ferenc bölcsészettörténelme tanulók, egyszersmind művelt olvasók használatára. 3. köt. Ujkor. Debrecen, 1884. 140 l., 8-ad iv, ára 2 frt 80 kr.

Tizenkét éves ígéret beváltásának eredménye a mű, melynek címét fönt leirtam, s melyet bölcsészettel foglalkozó közönségünknek ezennel bemutatni kívánok. Két elsőbb kötete: az ókor, megjelent 1872-ben, a középkor, megjelent 1874-ben, annak idejében kellő méltatásra lelt lapjainkban. Róluk most csupán az egész mű vázolata kitüntetéséért emlékszünk meg. Így nevezetesen tapasztalhatjuk, hogy Thót az anyagot iskolaszerűen osztotta be, s első kötetének főcímeül Zellerrel bátran azt írhatta volna, hogy: a görög bölcsészet történelme, aminthogy a tárgyalásban is Zellert követi. A második kötet főcíme sem talál teljesen es pedig két okból. Nevezetesen többet foglalkozik az egyházatyákkal, mint a mennyire egy szorosb értelemben vett philosophia-történetnek erre szüksége van. Az egyháztan kifejlődésének leírása nyugodtan bizható az egyháztörténelemre. A másik ok, a miért a középkor címe nem illik a kötetre, az, hogy befoglalja az újkor egy részét is. Hogy többet ne említsek, itt van szó Giordano Bruno-ról, Verulami Baco-ról stb.

Csak így történhetett, hogy a kezünk alatti újkor t Descartes-al kezdi szerzőnk, s a philosophia históriák szokott fonálán menve, hogy csak a főbbeket említsem, Spinoza, Locke, Hume, Leibnitz, Kant Fichte, Schelling, Hegel, Herbart, Schopenhauer életét és philosophemáját tárgyalja elég nagy terjedelemben és hűséggel. A kötetet a bölcsészet legközelebbi multja Német-, Francia- és Angolországban végzi be.

Thótot mindenekelőtt nemes conservativismus látszik vezetni műve összeállításában s feldolgozásában. Első sorban tanítványainknak ír s az a meggyőződése, hogy a gyöngé philosophiai képzettségű magyar ifjúság kezébe csak oly kézikönyv való, mely immár megállapodott véleményekről adhat számot. Így pl. az Aristotelesi felfogással homlokegyenest ellenkező amaz újkori tant, hogy a cél eszméje a dolgokban nem, legföllebb a mi értelmünkben mutatható ki, Thót nem találja eléggé érettnek egy kézikönyv számára, s így esik meg, hogy e körülményre Spinoza hosszas s érdekes tárgyalásában nem fektet súlyt, pedig Spinoza állagából a céltan mellőzése önként következik. — A cél kérdésével szorosan összefügg a lélek kérdése. Szerzőnk e tekintetben is conservatív, s így történik, hogy nem látja opportunusnak Humenál kiemelni azt a felfogást, mely a lélekben csupán az öntudat tüneményei sorozatának egységes vonatkozási pontját találja. Aztán szerzőnk kiválóan németléggkörben mozog, úgy látszik az a meggyőződése, hogy a német a per excellentiam philosophus nép. Ez lesz a magyarázata annak, hogy művében egyes másodrangú német philosophok nagyobb helyet foglalnak el s bővebb méltatásra találnak, mint a tudomány mai állása szerint megérdemelnék. Így Herbart, Schelling, Fichte, Leibnitz. Ez utóbbinál bátran kiemelhető lett volna, hogy monasait Giordano Brunotól vette, ez esetben azonban az olasz szerencsétlen philosophot kellett vala magasabb pedestalra állítani. Sőt azon német gondolkodókat is, kik túllépnek szerzőnk conservatív kívánalmain vagy mellőzi, mint például Dühringet, vagy érdemöknél alábbszállítja, például Schopenhauert. Szerzőnk mindez eljárásában csupán egyet sajnálunk, azt hogy legalább a magyar philosophiai törekvések számára nem talált 54 ívre terjedő nagy munkájában egy árva lapocskát sem.

Főntebb már említettem, most ismétlem szerzőnk azon érdemét, hogy philosophjait lehető hűséggel tárgyalja oly irányban, mely átlag dicséretére válik. Legzavarosabb nyelv valamint fogalmak tekintetében a munka bevezetése. Itt él például oly mondat szerkezettel: »a világ ezen megszemléltetésében a keresztyénység által, magunktartásában a világ iránt tényleges (sic!) és nemleges mozzanat foglaltatik« 1. l. Nem elég szerencsével fordítja a német Vorstellen-t, minek tanuja a 14-ik lapon olvasható e mondat: »kétségtelen igazság. hogy én a napot, mint egy kis mozgó, kerek tányért terjesztem elő.« Kant Ding an sich-ének fordítása mindenütt nehézségekre talált, úgy értem, hogy nem csak a magyarban, de egyéb nyelvekben is. Thót e kifejezést használja: a dolog magában, melynél véleményem szerint többet ér Erdélyi János kifejezése: a dolog mivoltja.

E fogyatkozásoktól eltckintve Thót könyve a fáradhatlan őszinte munkás képét mutatja s ohajtjuk, hogy új kiadásában több kritikai elemmel találkozzunk.

Bokor József.